

MAATWERK VOOR NIEUWKOMERSLEERLINGEN

**Meer kansen met passende ondersteuning
in het reguliere vo**

VOORWOORD

Scholen leveren een stevige bijdrage aan de onderwijsloopbaan en ontwikkeling van leerlingen die nieuw zijn in Nederland. Op korte termijn wordt verwacht dat de instroom vanuit Internationale Schakelklassen (ISK's) verder toeneemt. Hierdoor staan scholen voor een complexe opdracht. De leerlingen waar het om gaat, hebben namelijk verschillende behoeftes aan ondersteuning.

In deze brochure vinden schoolleiders, schoolbestuurders en andere geïnteresseerden adviezen. Deze zijn afkomstig uit onderzoeken, praktijkvoorbeelden en tips van ISK's en reguliere scholen. Ook bevat dit document externe verwijzingen naar ondersteuning bij het inrichten van je school voor nieuwkomersleerlingen. Op de laatste pagina's van deze brochure staat een overzicht van de verschillende vormen van maatwerk die mogelijk zijn voor nieuwkomers.

**GA DIRECT NAAR EEN OVERZICHT
VAN DE WET- EN REGELGEVING
OP PAGINA 20**

Colofon

Deze publicatie is een productie van het programma Voortgezet Leren van de VO-raad. Schoolleiders, bestuurders en leraren uit het voortgezet onderwijs kunnen bij Voortgezet Leren terecht voor ondersteuning en inspiratie op het gebied van school- en onderwijsontwikkeling. Utrecht 2026. Contact: info@vo-raad.nl

**VOORTGEZET
LEREN**
Een campagne van
de VO-raad

Leerlingen motiveren
met toekomstgericht
onderwijs

De meningen die in deze brochure worden weergegeven, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de standpunten van de VO-raad. Sommige van deze artikelen zijn geschreven in 2018. Het is mogelijk dat informatie in deze brochure door de tijd achterhaald is geraakt.

INHOUD

GOED NT2-BELEID BIEDT WINST VOOR ALLE LEERLINGEN **6**

Drs. Lies Alons van het Kennisinstituut voor Taalontwikkeling (ITTA) over investeren in taalontwikkeld lesgeven en het ondersteunen van nieuwkomersleerlingen.

EXPERTISE ROND NIEUWKOMERSLEERLINGEN EEN VEREISTE VOOR VO-SCHOLEN **8**

Het Expertisecentrum Anderstaligen Groningen (ECAG) helpt scholen op weg om kennis over NT2 op te bouwen én vast te houden.

NIEUWKOMERS LEREN DE TAAL SNELLER IN CONTACT MET ANDEREN **10**

Voor het Cambium College in Zaltbommel is onderling contact erg belangrijk. Daarom werken zij met buddy's voor NT2-leerlingen.

SAMENWERKEN AAN EEN GOEDE DOORSTROOM **12**

Samenwerking is geen vanzelfsprekendheid. Zelfs niet als je als (ISK) en samenwerkingsverband van vo-scholen een kantoor deelt.

NIEUWKOMERS MAKEN SNELLE INHAALSLAG DANKZIJ DOELGERICHT TAALBELEID **14**

De Haagse Johan de Witt Scholengroep heeft een sterke traditie in de opvang van nieuwkomers.

DE 100 DAGEN SCHOOLCOACH: EEN CRUCIAAL EXTRA STEUNTJE IN DE RUG **16**

Bij ISK Arnhem weten ze: een goede start is ongelofelijk belangrijk voor nieuwkomersleerlingen. Daarom namen zij het initiatief voor een nieuw soort begeleider.

SOEPELE DOORSTROOM DANKZIJ 'EIGENWIJS' AANBOD **18**

De Nieuwe Internationale School Esprit (DENISE) in Amsterdam biedt docenten veel ruimte om eigen lesmateriaal te ontwikkelen.

MAATWERKTABEL VOOR NIEUWKOMERSLEERLINGEN **20**

Wat kan en wat mag volgens de wet- en regelgeving?

INLEIDING

‘Met goed beleid rond begeleiding kan de school echt het verschil maken wat betreft de doorstroom en verdere schoolcarrière van nieuwkomersleerlingen’, zo schreef de TaalUnie in een adviesrapport (najaar 2023). Hoe kan je als school invulling geven aan deze begeleiding? Wat is mogelijk en waar moet je aan denken? Deze brochure geeft een handvat aan scholen die zoeken naar onderwijs op maat voor leerlingen die na de Internationale Schakelklas (ISK) instromen in het voortgezet onderwijs.

Centraal in deze brochure staat het bieden van begeleiding en onderwijs dat aansluit op wat individuele nieuwkomersleerlingen nodig hebben. Zo kijken we naar de uiteenlopende manieren waarop scholen uit diverse regio’s dit maatwerk aan nieuwkomersleerlingen vormgeven. Ook worden de wettelijke mogelijkheden om onderwijs op maat te organiseren in kaart gebracht.

Deze brochure is begin 2026 geüpdatet. Naast de eerdere praktijkvoorbeelden (versie 2018) zijn er drie nieuwe praktijkvoorbeelden toegevoegd, alsook een interview met Lies Alons, directeur Onderwijs van het ITTA (Kennisinstituut voor Taalontwikkeling). Tot slot is het schema dat de wettelijke mogelijkheden rond maatwerk voor nieuwkomersleerlingen op een rij zet in deze herziene versie geactualiseerd.

ADVIESRAPPORT TAALUNIE

In het najaar van 2023 publiceerde de Taalunie het adviesrapport ‘OKAN/ISK en daarna’. Dit rapport biedt een overzicht van waar scholen en andere betrokkenen op kunnen inzetten om tot een betere doorstroom en begeleiding van nieuwkomersleerlingen in het reguliere onderwijs te komen. In een interview met de VO-raad licht Heleen Rijckaert, beleidsadviseur Onderwijs van de Taalunie, deze gegeven adviezen aan scholen en het belang om hiermee aan de slag te gaan, nader toe.

Heleen Rijckaert

Lees het interview op [de website van de VO-raad](#).
Lees het adviesrapport van de Taalunie.

HANDIGE WEBSITES

Op zoek naar meer informatie over het bieden van onderwijs op maat aan nieuwkomersleerlingen? Bezoek deze websites voor interessante artikelen, onderzoeken en video’s.

- **VO-raad** | Informatie over en ondersteuning bij nieuwkomersonderwijs
- **VO-raad** | Informatie over en ondersteuning bij maatwerk
- **VO-raad** | Informatie over en ondersteuning bij onderwijstijd
- **Rijksoverheid** | Overzicht wet- en regelgeving
- **Rijksoverheid** | Normen voor onderwijstijd
- **Onderwijsinspectie** | Veelgestelde vragen over nieuwkomersonderwijs
- **LOWAN** | Organisatie ter ondersteuning van onderwijs aan nieuwkomers
- **LOWAN** | Handreiking “O jee, een NT2-leerling in de klas”
- **ITTA UvA** | Kennisinstituut voor taalontwikkeling
- **Pharos** | Expertisecentrum gezondheidsverschillen tussen bevolkingsgroepen
- **Steunpunt Passend Onderwijs** | Handreiking nieuwkomers in het vo
- **Examenloket** | Vraagbaak voor wet- en regelgeving bij examens | examenloket@duo.nl

EXPERT AAN HET WOORD | ITTA

"GOED NT2-BELEID BIEDT WINST VOOR ALLE LEERLINGEN"

Wanneer anderstalige leerlingen vanuit een Internationale Schakelklas (ISK) instromen in het reguliere vo, ontstaat er bij scholen soms twijfel: komt het wel goed? "Schuif die twijfel opzij", zegt Lies Alons, directeur Onderwijs van het ITTA (Kennisinstituut voor Taalontwikkeling) in Amsterdam. "Gebruik hun komst als positieve trigger om verder werk te maken van het taalbeleid. Investeren in taalontwikkeld lesgeven en nieuwkomersleerlingen ondersteunen bij hun verdere taalverwerving, levert grote resultaten op."

"De ervaring is dat nieuwkomersleerlingen na twee jaar in de ISK vaak toe zijn aan een nieuwe schoolomgeving met nieuwe vakken", zo vertelt Lies. "Ze willen verder met hun ontwikkeling en zijn vaak blij dat ze kunnen instromen in het reguliere vo. Het is echter heel logisch dat ze op dat moment nog niet klaar zijn met het leren van de Nederlandse taal. Dit heeft gemiddeld vijf tot zeven jaar tijd nodig. Juist in de rijke leeromgeving van de reguliere school kunnen ze de taal verder leren en zowel op dit vlak als op andere gebieden tot bloei komen", aldus Lies.

De directeur Onderwijs van het ITTA waakt tegelijkertijd voor een potentiële valkuil. "Je ziet dat scholen het soms lastig vinden dat deze leerlingen nog niet zo taalvaardig zijn. Hierdoor stromen relatief veel leerlingen door naar bijvoorbeeld het praktijkonderwijs, terwijl een deel daarvan daar niet op hun plek zit. Die keuze is dan puur gebaseerd op het taalniveau en niet op de kwaliteiten en interesses van de ISK-leerling. Het is belangrijk dat vo-scholen zich bewuster worden van de potentie en talenten van deze leerlingen. Dat zij, mits ze binnen en buiten de les doelgerichte ondersteuning krijgen, dezelfde mogelijkheden hebben als hun Nederlandstalige leeftijdsgenoten."

ERVARINGEN VERZAMELEN

Alle scholen moeten nadenken over hoe ze de begeleiding van nieuwkomersleerlingen willen inrichten en hoe zij NT2-expertise op dit vlak verzamelen, zo stelt Lies. Volgens haar moet het daarin draaien om vragen als: hoe gaat een nieuwe taal leren precies in zijn werk? Hoe realiseren we meer aandacht voor de behoeften van NT2-leerlingen? Lies: "Het beleid op dit vlak moet structureel ontwikkeld en uitgevoerd worden op alle vo-scholen. Daar ligt een rol voor schoolbesturen en schoolleiders weggelegd. Zij moeten er voor zorgen dat dit geborgd wordt", aldus Lies.

Als voorbeeld noemt de directeur de werkwijze via de Drieslag NT2: om de Nederlandse taal in de context van de schoolse leeromgeving verder te leren, heeft de anderstalige leerling op verschillende plaatsen ondersteuning nodig. Zo moet er extra aandacht zijn voor taal en woordenschat bij alle zaak- en praktijkvakken (slag 1) en meer ondersteuning in het vak Nederlands voor bijvoorbeeld taalleerstrategieën (slag 2) komen. Tot slot is het van belang dat nieuwkomersleerlingen een vorm van extra taalondersteuning krijgen aangeboden (slag 3). Lies: "Dit kan bijvoorbeeld via een coach of bijlesuur, waarbij ze les in woordenschat en hulp met zaakvakken krijgen. Het kan in kleine groepjes gebeuren, individueel of voor alle anderstalige onderbouwleerlingen samen, na de les of bijvoorbeeld tijdens keuzewerktijd. Belangrijk is wel dat invulling van de extra taalondersteuning zo veel mogelijk aansluit bij de moeilijkheden of behoeften die leerlingen tegenkomen en dus aansluit bij het onderwijsprogramma."

Lies benadrukt dat het aan scholen zelf is om te bepalen hoe ze dit alles precies inrichten. "Het kost natuurlijk extra tijd, mankracht en dus geld. Mijn advies hierbij: maak een (praktisch) NT2-beleidsplan en blijf dicht bij wat je al doet op school. Alle scholen krijgen te maken met instroom van NT2-leerlingen. Maak het daarom een integraal onderdeel van het beleid. Als er al een taalbeleidsplan is, dan kan daar natuurlijk de verbinding mee worden gelegd. Faciliteer als schoolleiding ook de docenten die aan de slag gaan met NT2-beleid. Naast effectieve interventies kiezen, is dat de belangrijkste succesfactor."

TIPS van Lies Alons voor kennis en ondersteuning voor scholen

- In samenwerking met LOWAN heeft ITTA video's ontwikkeld voor scholen en docenten die nieuwkomers ondersteunen in verdere taalontwikkeling. Deze zijn gratis beschikbaar op de website van LOWAN.
- ITTA biedt begeleiding aan vo-scholen bij de ontwikkeling van NT2-beleid en de implementatie van de Drieslag NT2.
- Investeren op dit vlak hoeven niet heel ingewikkeld te zijn. Wat je ermee bereikt voor nieuwkomers- én andere leerlingen is vaak wél groots.

EXPERTISECENTRUM ANDERSTALIGEN GRONINGEN

"EXPERTISE ROND NIEUWKOMERSLEERLINGEN EEN VEREISTE VOOR VO-SCHOLEN"

"Expertise op het vlak van NT2 in huis halen en verdere ondersteuning van nieuwkomersleerlingen is in deze tijd op alle vo-scholen een vereiste." Deze stellige woorden zijn afkomstig van Saskia Stellingsma (consulent passend onderwijs Samenwerkingsverband VO Groningen Stad) en Linda Vis (docent ISK Groningen). Beiden zijn werkzaam voor het Expertisecentrum Anderstaligen Groningen (ECAG). "Wij helpen scholen tijdelijk op weg om deze kennis op te bouwen en vast te houden."

Het doel van de tijdelijke ondersteuning vanuit het ECAG? "Dat scholen uiteindelijk zelf anderstalige leerlingen die naar hun school overstappen goed kunnen begeleiden", vertelt Saskia. "Het ECAG is twee jaar geleden gestart vanuit de overtuiging dat de schoolloopbaan van nieuwkomersleerlingen in een ISK begint, maar dat het vervolg in het reguliere onderwijs minstens zo bepalend is voor hun toekomst. Juist daarom willen we kennis delen met het reguliere onderwijs over hoe deze leerlingen goed te begeleiden. Op dit moment doen we dat met meer dan dertig scholen binnen Groningen Stad."

SAMEN OPTREKKEN

De belangrijkste vorm van ondersteuning die het ECAG biedt, is ambulante begeleiding. Linda legt uit: "ISK-docenten worden dan voor 0,1 of 0,2 fte gedetacheerd op reguliere vo-scholen. Als taal- en ondersteuningsmedewerker begeleiden zij nieuwkomersleerlingen die zijn doorgestroomd. Ze bieden ondersteuning op vlakken als taalverwerving, toetsvoorbereiding en huiswerkbegeleiding, maar ook voor sociaal-emotionele ontwikkeling, welbevinden en gewenning aan het Nederlandse schoolsysteem. Voorheen werd er gewerkt via een vast taaloket, waar de ambulante begeleiders een middag aanwezig waren. "Dat voelde soms een beetje als verplichting voor leerlingen. Het werkt beter nu begeleiders meer tijd op de reguliere scholen aanwezig zijn en leerlingen ook ad hoc om hulp kunnen vragen", vertelt Linda.

Voor het ECAG is het van groot belang dat dat de persoon die zij detacheren naast iemand van de reguliere school staat. Saskia: "Het is de bedoeling dat zij samen optrekken en kennis uitwisselen. Volgend schooljaar willen we binnen het vo gaan werken met een schakelarrangement. De term 'ambulant begeleider' wordt vervangen door de term 'vervolgcoach'. Deze coach wordt gekoppeld aan een ankerfiguur binnen de ontvangende vo-school; een docent of leerlingbegeleider die zich gespecialiseerd heeft in NT2 of dit wil gaan doen. Na ongeveer een half jaar hopen we dat de ankerfiguur voldoende expertise heeft om het geheel over te nemen en om de kennis verder te verspreiden."

KENNISNETWERK

Het ECAG fungeert ook als vraagbaak voor scholen op terreinen als taalverwerving, cultureel en traumasensitief handelen, bepaling van onderwijsrichting en sociaal-emotionele ondersteuning. Verder biedt de organisatie presentaties en workshops aan scholen en docententeams. Saskia: "Op basis van de behoeften van scholen bepalen we de thematiek. Vervolgscholen zijn vaak heek druk. Daardoor verdiepen ze zich niet uitgebreid in het aanbod. Daar kunnen wij bij helpen. Zo hebben we een onderwijsmiddag georganiseerd voor alle rectoren en directeuren vo in Groningen Stad over hoe je taalbeleid kunt ontwikkelen. Op dit soort middagen zie je echt de uitwisseling tussen scholen ontstaan. Ook zijn we bezig om een kennisnetwerk vorm te geven in Groningen Stad. Zo willen we scholen verder met elkaar in contact brengen."

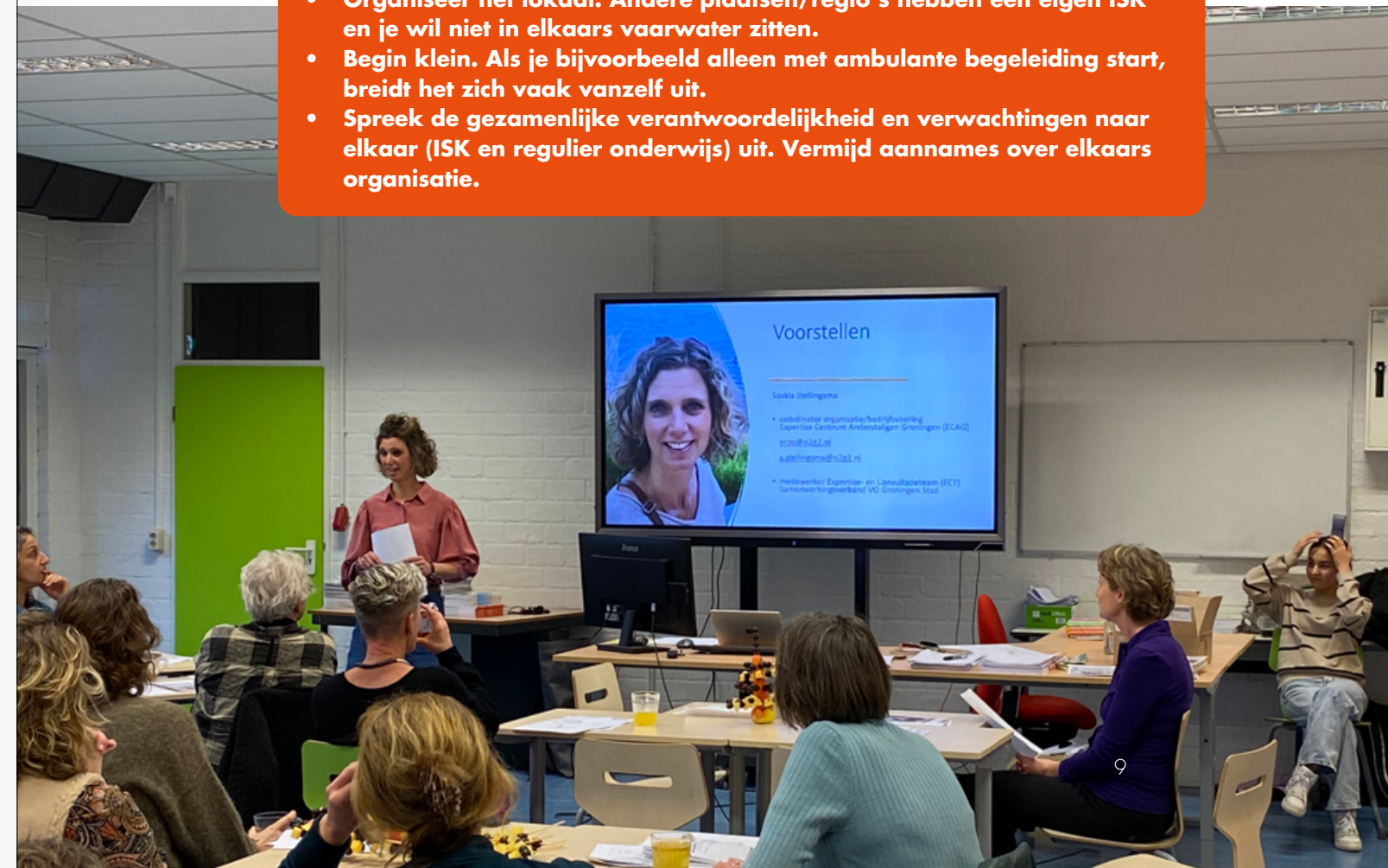
STRUCTURELE MIDDELEN

Saskia en Linda vinden dat er meer structurele middelen nodig zijn om een kenniscentrum als het ECAG succesvol te laten zijn. "Scholen kopen bij ons de fte's in, maar dit is niet dekkend voor het ECAG. De coördinatie van ons centrum wordt deels betaald vanuit eigen (tijdelijke) middelen van de ISK en deels vanuit een tijdelijk budget van het samenwerkingsverband po. Daarnaast putten we uit subsidie die OCW beschikbaar heeft gesteld voor kennisdeling rond nieuwkomersonderwijs, maar ook dat is tijdelijk. Alleen met structurele middelen kun je dit soort initiatieven borgen."

Initiatieven zoals het ECAG lijken te leiden tot een betere begeleiding van nieuwkomersleerlingen in het vo. Linda: "We hebben veel tussentijdse evaluaties met scholen en leerlingen over hoe ze onze ondersteuning ervaren. In de toekomst willen we de progressie van leerlingen nóg beter volgen. Voor nu zijn we vooral blij dat we steeds meer contacten met de reguliere scholen in onze regio hebben. Zo ontstaat er een echt netwerk en wordt de kennis die we delen rond de begeleiding van nieuwkomersleerlingen steeds meer opgebouwd en geborgd."

TIPS van het ECAG voor een goed kenniscentrum tussen ISK en regulier onderwijs

- **Organiseer het lokaal. Andere plaatsen/regio's hebben een eigen ISK en je wil niet in elkaars vaarwater zitten.**
- **Begin klein. Als je bijvoorbeeld alleen met ambulante begeleiding start, breidt het zich vaak vanzelf uit.**
- **Spreek de gezamenlijke verantwoordelijkheid en verwachtingen naar elkaar (ISK en regulier onderwijs) uit. Vermijd aannames over elkaars organisatie.**

CAMBIUM COLLEGE | ZALTBOMMEL

NIEUWKOMERS LEREN DE TAAI SNELLER IN CONTACT MET ANDEREN

De extra begeleiding van nieuwkomers begint op het Cambium College in Zaltbommel altijd met een gesprek in het Nederlands. "Dat kan over alles gaan, als we maar met elkaar praten", zegt Annette Swinkels, docente Nederlands. Zij is verantwoordelijk voor de soepele instroom van leerlingen uit de ISK. De school vindt onderling contact belangrijk en werkt daarom met buddy's voor NT2-leerlingen.

Op het Cambium College lopen wel meer leerlingen rond met een niet-Nederlandse achtergrond, maar pas recent ontving de school de eerste leerlingen uit een ISK. "De stap naar het reguliere onderwijs is groot voor hen. Tegelijkertijd willen ze er écht iets van maken." Swinkels verzorgt de extra begeleiding van de nieuwkomers in leerjaren 1 en 2 gewoon vanuit haar eigen lokaal. "Het gaat om veel meer dan alleen taalles. Leerlingen komen hier ook om bijvoorbeeld een toets af te maken die zij vanwege hun taalachterstand niet binnen de reguliere tijd hebben afgekregen."

PRE-TEACHING HELPT OP WEG

Nederlands leren is essentieel voor het toekomstperspectief van NT2-leerlingen. Daarom begint Swinkels elk begeleidingsuur met een kort gesprek in het Nederlands. Leerlingen houden moeilijke woorden bij in een schriftje, die ze bespreken. Verder verzorgt zij 'pre-teaching': ze oefent met leerlingen begrippen of onderwerpen die in andere vakken aan bod komen. Naarmate leerlingen meer gewend zijn, komen ze vaker uit zichzelf met vragen of verzoekjes, zo is de ervaring van Swinkels: "Vorig jaar hebben twee meiden op eigen initiatief een presentatie gegeven aan hun eerstejaars klasgenoten en verteld waarom zij hier zijn: vanwege oorlog in hun land"

TIPS van Annette voor de organisatie in de school

- Kijk samen met de schoolleiding of het mogelijk is om uren, middelen of onderwijspersoneel op een andere manier in te zetten.
- Zorg voor één aanspreekpunt in de school, zowel voor leerlingen als voor docenten.

Annette Swinkels, Cambium College: "Een buddy die samen met een nieuwkomersleerling een broodje eet, kan veel betekenen voor acceptatie, integratie en taalontwikkeling."

SLIM EN CREATIEF ORGANISEREN

Swinkels is behalve mentor ook docent van leerlingen in de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg. Om ruimte te maken voor de extra begeleiding van NT2-leerlingen moet ze soms creatief omgaan met lessen en roosters. De standaard begeleiding van de eerste- en tweedejaars leerlingen, één uur per week, was te weinig. In overleg met de schoolleiding gebruikt ze die tijd nu, samen met de verplichte invaluren voor zieke collega's, voor de begeleiding van nieuwkomersleerlingen. "Qua tijd is het nog niet helemaal dekkend, maar de extra begeleiding is nu tenminste formeel onderdeel van mijn normjaartaak", aldus de docente.

TIPS van Annette voor een sterk taalbeleid

- Pas pre-teaching toe om leerlingen voor te bereiden op de volgende les.
- Werk als vakdocent met een inductieve opbouw; van bekend naar onbekend, van concreet naar abstract, van minder naar meer abstract.
- Laat nieuwkomersleerlingen in groepjes samenwerken met andere leerlingen.

AANSPEEKPUNT VOOR COLLEGA'S

Niet alleen voor de NT2-leerlingen is Swinkels een aanspreekpunt, maar ook collega-docenten zoeken haar op als ze vragen hebben. "Ik heb bijvoorbeeld praktische tips, zoals nieuwkomersleerlingen vooraan laten zitten, of ze hulpmiddelen laten gebruiken als een stift voor moeilijke woorden, of een vertaal-app." Haar collega's doen net zo goed wat extra's om deze leerlingen verder te helpen, ook buiten de formele lestijd.

CONTACTEN OP SCHOOL EN IN DE OMGEVING

Om de instroom op school te versoepelen, is voor de NT2-leerlingen een faciliteitenkaart in de maak, vergelijkbaar met die van dyslectische leerlingen. Verder wil Swinkels graag NT2-leerlingen koppelen aan een buddy, een Nederlands sprekende klasgenoot. De inspanning van de buddy kan tellen als maatschappelijke stage. "Dan ontstaat er in de pauzes of buiten school hopelijk wat meer contact tussen leerlingen met verschillende achtergronden", legt Swinkels uit. "Als zij samen op een bankje hun brood opeten, kan dat al veel betekenen voor de acceptatie, integratie en taalontwikkeling. Juist in het contact met anderen leer je een taal het best."

TIPS van Annette voor een netwerk rond nieuwkomersleerlingen

- Koppel nieuwkomers aan een buddy, zodat zij meer Nederlandstalige en sociale contacten opdoen.
- Zorg voor vaste contactpersonen in de school, zodat leerlingen gemakkelijker vragen durven stellen.
- Moedig ook de sociale contacten van de nieuwkomers buiten de school aan, bijvoorbeeld bij een sportvereniging.

SAMENWERKEN AAN EEN GOEDE DOORSTROOM “HET BRENGT ZAKEN ECHT IN BEWEGING”

Samenwerking is geen vanzelfsprekendheid. Zelfs niet als je als Internationale Schakelklas (ISK) en samenwerkingsverband van vo-scholen een kantoor deelt. Volgens Monique Mulder, Anneke Jansen en Léjan van der Steeg, respectievelijk coördinator zorg & onderwijs en teamleider bij de ISK in Doetinchem en directeur van het SWV Doetinchem, moet je het actief oppakken.

“Als mentor van een uitstroomklas heb ik in de loop van drie jaar verschillende meelooptrajecten bij vo-scholen in Doetinchem opgezet”, vertelt Monique. “Vanuit het daarvoor gebruikte format hebben we toen een aantal kritische succesfactoren geformuleerd. Zo lukte het om die trajecten voor een grotere groep leerlingen beschikbaar maken. De bredere vraag hierbij was: hoe kunnen we samen met het vervolgonderwijs de juiste begeleiding bieden en zo zorgen voor een goede landing?” Aanvankelijk regelde Monique dat apart met elke reguliere school. Het ging dan vaak maar om twee à drie leerlingen per school die instroomden. Monique vervolgt: “Dit zou in de toekomst meer richting tien leerlingen per school gaan. Wij merkten dat niet alle reguliere scholen zich hier voldoende van bewust waren. Vandaar dat we dit onder de aandacht van scholen wilden brengen en hen stimuleren om hier iets mee te doen.”

IN BEWEGING

Het samenwerkingsverband (SWV) heeft vervolgens de regie gepakt, vertelt Léjan. “Dit thema is in het SWV-bestuur ingebracht met de vraag: is er extra aandacht voor deze doelgroep nodig? Het antwoord was expliciet ‘ja’. Wij hebben er toen voor gekozen om budget beschikbaar te stellen om inspanningen voor de begeleiding van nieuwkomersleerlingen rond de overstap naar het vervolgonderwijs te ondersteunen. Daarna is in een brede bijeenkomst belegd hoe je als vo-school tot deze begeleiding komt en hoe je hierbij kan samenwerken met de ISK.”

Monique vervolgt: “Tijdens zo’n eerste bijeenkomst gebeurt er nog weinig. Het gaat er vooral om dat je als vervolgscholen en ISK samenkomt en het ter introductie hebt besproken.” “En om begrip te tonen dat het voor scholen om een geleidelijk, soms lastig proces gaat”, vult Léjan aan. “Tegelijkertijd moet je de bal wel bij de scholen neerleggen.”

In de tweede bijeenkomst zijn met professionals/schoolleiders de kritische succesfactoren - ofwel basisvoorwaarden voor een succesvolle overstap - besproken en definitief vastgesteld. Die basisvoorwaarden zijn gestoeld op jarenlange ervaring van de ISK. Scholen namen hierbij de opdracht aan om na te gaan in hoeverre zij deze al invullen en verder willen realiseren. Vervolgens is een brede werkgroep ingericht die samen met het SWV bijeenkomsten voorbereidt. De opbrengst hiervan wordt vertaald in adviezen aan het bestuur van het SWV. Die werkgroep nam vanaf toen het voortouw om “het samenwerken aan een goede doorstroom” verder te brengen.” Anneke: “Twee keer per jaar organiseren zij een bijeenkomst. Hierbij wordt gekeken naar hoe het in de praktijk gaat en met welke vragen, behoeften en knelpunten vo-scholen zitten.”

GROTE MEERWAARDE

De constructie waarbij het SWV een leidende rol nam en de ISK en vo-scholen samenbracht, heeft goed uitgepakt. Het zette de vo-scholen in actiestand en bracht de samenwerking met de ISK op gang. Volgens Léjan, Monique en Anneke kan dit van grote meerwaarde zijn in het verder brengen van de begeleiding van nieuwkomersleerlingen rond de overstap ISK-regulier. Monique: “Het helpt bijvoorbeeld de informatie-uitwisseling te verbeteren. Wij weten nu beter welke informatie vervolgscholen van ons nodig hebben. Ook maken we een uitstroomprofiel, bijvoorbeeld met informatie over de achtergrond van een leerling, hun taalniveau, talenten en ambities. Dit was eerst nog niet gekoppeld aan het intakegesprek op de vo-school; dat hebben we nu wel geregeld. Daarnaast heeft de ISK samen met de vo-scholen een eigen map waar alle betrokkenen bij kunnen. Daarin verzamelen we alle algemene informatie over de meelooptrajecten.”

Deze meelooptrajecten worden inmiddels twee keer per jaar volgens een vast format bij alle scholen tegelijk georganiseerd, voegt Anneke toe. “Leerlingen die overstappen vanuit onze ISK beginnen met een meelooperperiode. Daarin gaan zij de eerste maand drie dagen per week naar de reguliere school. De overige twee dagen werken zij op de ISK aan vakken van de vo-school. Dat maakt de overstap gemakkelijker. Soms willen vo-scholen dat leerlingen meteen meedoen in de stroom. Eerst kunnen wennen voordat ook een vervolgrichting wordt bepaald, is heel belangrijk. Dat benadrukken wij altijd richting vo-scholen.”

Volgens Anneke weten ISK en vervolgscholen elkaar inmiddels goed te vinden en te helpen. Tegelijkertijd waakt ze voor voldoening. “We zijn er nog lang niet; de echt grotere instroom moet zelfs nog komen. Het feit dat we elkaar nu in beeld hebben en samen zeggen: we gaan er voor zorgen dat deze leerlingen goed begeleid worden en niet verdwijnen binnen de grote vo-school, is al grote winst. Nu zijn we echt samen bezig.”

TIPS van Monique, Anneke en Léjan voor een goede doorstroom van nieuwkomersleerlingen

- **Wijs als school een eigen NT2-expert aan. Leerlingen kunnen bij hem/haar terecht en ook uitstroomcoördinatoren kunnen met deze persoon schakelen.**
- **Het is de taak van schoolleiders om deze NT2-expert te faciliteren.**
- **Zorg ervoor dat de NT2-expert de expertise over dit gebied binnen de school deelt en daarmee andere leraren faciliteert.**

JOHAN DE WITT SCHOLENGROEP | DEN HAAG

NIEUWKOMERS MAKEN SNELLE INHAALSLAG DANKZIJ DOELGERICHT TAALBELEID

De Haagse Johan de Witt Scholengroep heeft een sterke traditie in de opvang van nieuwkomers. Van de twee ISK-locaties binnen de school stromen veel nieuwkomers soepel door naar het reguliere onderwijs. Deze leerlingen zijn dan al bekend en dat geeft docenten goed zicht op hun uitgangspositie. Senior beleidsmedewerker Ferry Wever: "Wij bieden onderwijs op maat aan de leerlingen en hebben alle opleidingsrichtingen in huis. Speerpunt is ons taalbeleid."

Nieuwkomersleerlingen krijgen bij de eerste opvang in de ISK een uitgebreide intake. Deze informatie werkt volgens Wever door tot in het reguliere onderwijs. "Wat is hun achtergrond, wat motiveert hen? Zulke vragen helpen om deze anderstalige leerlingen op hun eigen richting op te vangen. Sommigen hebben voorheen in een andere taal onderwijs gevolgd. Anderen stromen na een kort alfabetiseringstraject in de ISK door naar eersteopvangtrajecten. Dat loopt van praktijkonderwijs tot en met vwo."

Ferry Wever, Haagse Johan de Witt Scholengroep: "Onze visie op het belang van taal loopt als een rode draad door de hele school."

Bij nieuwkomers hebben kenmerken als taalbeheersing, taalleerbaarheid, leeftijd, schoolse vaardigheden en ontwikkelingsperspectief invloed op de overstap naar het reguliere onderwijs. De school houdt daar rekening mee. Wever: "Je kunt een leerling van zeventien niet zomaar in een klas met veertienjarigen plaatsen, want hun belevingswereld verschilt te veel. Dan proberen we bijvoorbeeld een havoklas voor oudere leerlingen samen te stellen. We focussen op wat mogelijk is, op potentie en capaciteiten van de leerling."

TAAL, TAAL EN NOG EENS TAAL: MET TUSSENDOELEN

Niet alleen nieuwkomers moeten een flinke inhaalslag maken op taalgebied. Ook veel reguliere leerlingen op deze school in de Randstad hebben te kampen met een taalachterstand. Daarom biedt de school traditioneel al extra Nederlands aan, onder meer via de zaterdagschool en vakantieschool, met extra lesprogramma's met name voor de kernvakken. "Dat aanbod wordt goed benut", vertelt Wever, "sommige leerlingen gaan echt zes dagen in de week naar school."

Op weg naar het diploma helpt het om leerlingen tussendoelen te geven. Leerlingen die eraan toe zijn, kunnen daarom sinds vorig jaar staatsexamen NT2 doen, op het onderdeel lezen. "Het behalen van zo'n deelcertificaat geeft hun dat tussendoel en tegelijkertijd versterkt het de succesansen voor het gewone examen Nederlands, omdat de leerlingen al weten hoe een examen in elkaar zit", aldus Wever.

Net als bij de reguliere vakken kunnen nieuwkomersleerlingen als voorbereiding op het Dealexamen Lezen, de NT2-examentraining volgen. Zo werken ze tien weken lang aan hun leesvaardigheid. NT2-leerlingen die nog niet aan een staatsexamen toe zijn, krijgen net zo veel ondersteuning.

TIPS van Ferry voor een beter contact met nieuwkomersleerlingen

- Zie de leerling als een volwaardige gesprekspartner. Praat niet óver maar mét hem of haar.
- Bied extra aandacht aan sociale veiligheid in de klas, voorkom pesten en discriminatie en benader de leerling positief.

EXAMENTRAINING VOOR DOCENTEN

Bijna alle docenten van de school hebben een examentaaltraining gevolgd zodat zij in hun lessen gericht aandacht kunnen besteden aan strategieën om examens te maken en aan 'examentaal'. Wever: "Die competenties helpen docenten om leerlingen beter voor te bereiden op toetsen en examens. De schoolleiding maakt met die examentrainingen ook een statement over het belang van taalbeheersing. Analyses van onze examenresultaten laten zien dat we daar voortdurend aandacht voor moeten vragen; ook in andere vakken dan Nederlands. Ik begrijp wel dat sommige vakdocenten daar weleens moeite mee hebben. Maar iedere docent weet dat je zonder aandacht voor taal over de leerlingen heen praat, dat de kennis niet landt."

IEDEREEN LEEST HIER ELKE DAG

De schoolleiding is een motor die het actieve taalbeleid van Johan de Witt Scholengroep levend houdt, merkt Wever op: "Onze visie op het belang van taal is in de hele organisatie te zien. Praktisch voorbeeld is ons dagelijkse leesmoment. Elke dag gaat er hier om half elf een bel en heeft iedereen in de school, van leerling tot schoolleiding, twintig minuten leestijd. Zo geeft de schoolleiding uiting aan haar voorbeeldfunctie en laten we zien dat je aandacht voor taal op allerlei manieren vorm kunt geven."

Komende tijd wil de school vooral inzetten op het verbeteren van de doorlopende leerlijnen voor nieuwkomers, zodat duidelijk is wat zij nodig hebben op weg naar het diploma.

TIPS van Ferry voor een sterk taalbeleid op school

- Neem docenten mee in de ontwikkeling van het taalbeleid. Vraag hen om mee te denken over verbeteringen of NT2-expertise.
- Ontwikkel een contextrijke taal- en leeromgeving, zodat de taal betekenisvol wordt. Denk bijvoorbeeld aan taalposters in de klas.
- Varieer met toetsvormen. Neem bijvoorbeeld sommige toetsen mondeling af.

DE 100 DAGEN SCHOOLCOACH EEN CRUCIAAL EXTRA STEUNTJE IN DE RUG

Bij ISK Arnhem weten ze uit ervaring: een goede start is ongelooflijk belangrijk voor nieuwkomersleerlingen die doorstromen naar een reguliere vo-school. Om scholen op dit vlak te ondersteunen, nam de ISK Arnhem het initiatief voor de '100 dagen schoolcoach'.

"In het begin kunnen nieuwkomersleerlingen bijvoorbeeld de lesinhoud nog niet helemaal begrijpen, zich wat verloren voelen of verbinding missen. Als zij dan geen ondersteuning krijgen, staan ze eigenlijk al met 1-0 achter", vertellen Sanne van der Veen (afdelingsleider), Rieneke van het Hoff (ambulant begeleider) en Merlijn Elst (decaan) van deze ISK. Om ervoor te zorgen dat deze leerlingen en hun behoeften vanaf het begin zichtbaar zijn, ontstond het initiatief achter de 100 dagen schoolcoach. Deze begeleider biedt, vanuit de ISK en samen met de ontvangende school, in de eerste periode tot aan de kerstvakantie een nodig extra steuntje in de rug van nieuwkomersleerlingen.

EEN ANDERE BRIL

Wanneer er wordt besloten om een schoolcoach in te zetten, vindt er overleg plaats tussen de ISK en de ontvangende school. "De ISK helpt de school te bepalen wat een leerling nodig heeft. Vervolgens kan onze coach - vaak een oud-docent of mentor - de leerlingen deze ondersteuning bieden. Dit kan tijdens of na schooltijd en binnen of buiten de school plaatsvinden. Vanuit de reguliere school is er altijd iemand, bijvoorbeeld de mentor, nauw betrokken", aldus Sanne. Naast ondersteuning kan de schoolcoach op meerdere vlakken begeleiding bieden. Zo vertelt Rieneke: "Denk bijvoorbeeld aan bijles in NT2 en huiswerkbegeleiding, maar ook aan sociaal-emotionele ondersteuning en inhoudelijke hulp bij vakken. Nieuwkomersleerlingen hebben vaak een ander referentiekader. Zo was er een oud-leerling die weinig snapte van geschiedenis, omdat dit opeens door een westerse bril werd verteld. De 100 dagen schoolcoach kan de vo-school en docenten bewust maken van dit soort zaken."

KORT LIJNTJE

Het inzetten van een 100 dagen schoolcoach levert veel winst op, benadrukken zowel Sanne, Rieneke als Merlijn. "Voor leerlingen is het fijn dat er na de overstap nog tijdelijk een kort lijntje met de ISK blijft bestaan", zegt Sanne. "Ze weten dat ze daar altijd terecht kunnen bij een vertrouwd iemand. Onze coach kan echt de tijd voor hen maken. Per leerling zijn er vijftien klokuren beschikbaar voor ondersteuning."

Verdere begeleiding van leerlingen, vooral op het gebied van taalontwikkeling, blijft ook daarna nog wel vereist, benadrukt Merlijn. "Een belangrijk doel van de 100 dagen schoolcoach is dat de ontvangende school deze begeleiding geleidelijk steeds meer overneemt. Ook na die eerste periode is het belangrijk om zaken als NT2-begeleiding goed op orde te hebben en te blijven vragen hoe

het met een leerling gaat, bijvoorbeeld via de mentor van de leerling of een doorstroomcoach vanuit de vo-school. Dat is wel een aandachtspunt. Scholen kunnen gewend raken dat het initiatief vanuit de ISK komt, maar op een gegeven moment moeten ze het zelf gaan doen en borgen", aldus Merlijn.

SAMENWERKING

Goede samenwerking, wederzijds vertrouwen en het besef van een gedeelde verantwoordelijkheid zijn volgens de ISK Arnhem de belangrijkste voorwaarden om een initiatief als de 100 dagen schoolcoach te laten slagen. "Het is belangrijk dat de reguliere school ten eerste voor een strakke organisatiestructuur zorgt", begint Merlijn. "De coach moet kunnen starten, de juiste gegevens moeten aanwezig en door iedereen te vinden zijn en er moeten contactmomenten met de mentor geregeld worden." Rieneke vervolgt: "Het levert zoveel meer op als dit vanaf het begin allemaal goed geregeld is. De ontvangende school moet ook bereid zijn zelf te investeren in de begeleiding van nieuwkomersleerlingen, zowel in de startperiode als daarna."

Met het initiëren van de 100 dagen schoolcoach is het contact en de samenwerking tussen de ISK en reguliere scholen in de regio ook toegenomen. Merlijn: "Er zit een positieve ontwikkeling in. Ons uiteindelijke doel is: het vo meenemen in wat de nieuwkomersleerlingen na hun overstap nodig hebben. Wanneer een NT2-leerling instroomt, moet er bij scholen gelijk een belletje gaan rinkelen: wat heeft deze leerling nodig, hoe kunnen we hem of haar goed begeleiden? De 100 dagen schoolcoach draagt eraan bij dat we dat steeds meer bereiken."

Meer informatie over de '100 dagen schoolcoach' en hoe je een dergelijk initiatief als ISK en regulier onderwijs samen kunt realiseren? Neem contact op met ISK Arnhem.

TIPS vanuit ISK Arnhem voor een goede doorstroom van nieuwkomersleerlingen

- **Breng vanaf de start in beeld wie de leerling is en waar zijn of haar behoeften liggen.**
- **Blijf vragen hoe het met de leerling gaat, ook buiten de mentoruren om.**
- **Om goed te kunnen landen, is er voor een nieuwkomersleerling meer nodig dan alleen meedraaien in de klas.**
- **Houd docenten scherp op de mogelijkheid dat de leerling een andere visie op sommige vakken onderwezen heeft gekregen.**

DE NIEUWE INTERNATIONALE SCHOOL ESPRIT | AMSTERDAM

SOEPELE DOORSTROOM NIEUWKOMERSLEERLINGEN DANKZIJ 'EIGENWIJS' AANBOD

De Nieuwe Internationale School Esprit in Amsterdam beschikt over een ISK met leerlingen uit de hele wereld. Expats, immigranten of vluchtelingen: allemaal vinden ze een plekje in het reguliere onderwijs. De school heeft een driejarige brugperiode waarin zowel reguliere als ISK-leerlingen bij elkaar zitten. "Daardoor kunnen we alle leerlingen per vak op onderwijsrichting bedienen", vertelt rector Leendert-Jan Veldhuyzen. De school biedt docenten veel ruimte om bijvoorbeeld lesmateriaal te ontwikkelen.

De Nieuwe Internationale School Esprit in Amsterdam is een tweetalige school voor basis- en voortgezet onderwijs. Op de Afrikaanse leerlingen na, die vaak Frans spreken, beheersen vrijwel alle leerlingen al Engels. Mede daardoor kunnen de ISK-leerlingen snel overstappen naar de reguliere tweetalige afdeling. Daarbij speelt ook mee dat vanaf de eerste opvang al alle vakken uit het reguliere programma worden aangeboden. In de reguliere groepen wordt daaropvolgend rekening gehouden met verschillen in het algemeen en taalachterstand in bijzonder. Het leerlingbestand is enorm divers en dat vraagt om maatwerk, aldus de rector. De overstap van het ISK naar het reguliere onderwijs verloopt voor iedere leerling anders, in zijn eigen tempo. Een paar keer per jaar is er de mogelijkheid om in te stromen. De leerlingen worden door middel van toetsen gevolgd in hun ontwikkeling, met name in de beheersing van de Nederlandse taal.

Leendert-Jan Veldhuyzen, Nieuwe Internationale School Esprit:

"Wees eigenwijs en doe niets wat niet echt nodig is, want daardoor hebben leraren te weinig tijd voor belangrijke zaken. Stop met alle dingen waar je niet in gelooft. Oftewel gebruik in belang van de leerling de maximale onderwijstijd voor zaken die je als school belangrijk vindt."

DIFFERENTIATIE: LEREN VAN ELKAAR

In de driejarige brugperiode moeten docenten goed weten te differentiëren. En dat valt niet altijd mee. "De docenten hebben een klassieke opleiding tot vakdocent gevolgd en hebben het differentiëren nog niet altijd voldoende in de vingers. Zij worden hierin bijgeschoold door collega's. Ook het geven van Nederlands als tweede taal komt daarbij aan de orde", zegt Veldhuyzen. Na de brugperiode gaan leerlingen door naar de mavo, havo (beide Nederlandstalig) of naar een tussenjaar op richting vwo 4. Die laatste groep stroomt daarna door naar de Engelstalige IB (International Baccalaureate, richting vwo 5 en 6), zodat het gebrek aan Nederlandse taalbeheersing geen belemmering vormt om het hoger onderwijs te bereiken.

ONTWIKKELING LESMATERIAAL

De school bestaat pas vijf jaar en is nog volop in de groei. Naast bijscholing van docenten gaat er veel aandacht uit naar de ontwikkeling van lesmateriaal. De school ontwikkelt en arrangeert het meeste lesmateriaal zelf. Dat heeft als voordeel dat leraren het materiaal naar eigen behoefte kunnen samenstellen, maar dit kost wel veel tijd. "We stellen ons werk in dienst van de school als geheel. We vragen niemand om 25 uur les te geven. En we doen niet aan taakbeleid of individuele budgetten. Alles staat ten dienste van het collectief. Als je het geld dat zo vrijkomt samenvoegt, kan er ineens veel", verklaart de rector.

RUIMTE VOOR TAAL

De Nieuwe Internationale School Esprit schrapt activiteiten die naar eigen inzicht niet nodig zijn. In plaats van biologie, scheikunde en natuurkunde geeft de school Science en in plaats van maatschappijleer, levensbeschouwing, economie, aardrijkskunde, burgerschap en geschiedenis is er het domein Mens en Maatschappij. Veldhuyzen: "Dat scheelt bij elkaar zeven losse onderdelen. We bieden binnen die domeinen vanuit de kerndoelen datgene wat noodzakelijk is, verder niets. Dat schept extra ruimte om intensiever te werken aan taal."

In de toekomst hoopt de school bovenbouwleerlingen de mogelijkheid te kunnen bieden om vakken op verschillende richtingen te volgen. Een mavo-leerling die goed is in Engels of wiskunde kan dit vak dan bijvoorbeeld volgen op International Baccalaureate-niveau. Verder gaan de leraren op volle kracht verder met curriculumontwikkeling. Veldhuyzen: "De Inspectie is positief. Omdat wij kunnen uitleggen wat we aan het doen zijn en goed zicht hebben op de prestaties van leerlingen, krijgen we de ruimte om op onze manier te werken. Ik pleit ervoor om eigenwijs te zijn. Stop met alle dingen waar je niet in gelooft. Dan hou je meer tijd over voor belangrijke zaken."

TIPS van Leendert-Jan voor professionalisering

- **Bundel de krachten. Richt netwerken op waar onderwijspersoneel van en met elkaar kan leren.**
- **Wees creatief in onderwijstijd: leerlingen in de onderbouw hoeven niet per se alle vakken te volgen. Vakken samenvoegen geeft meer ruimte om leerlingen voor te bereiden op hun profiel in de bovenbouw. Zorg er wel voor dat er aan de kerndoelen in de onderbouw wordt voldaan en dat leerlingen kunnen kiezen uit alle profielen.**

Scan de QR-code voor een overzicht met maatwerkmogelijkheden

DE NIEUWKOMERS-LEERLING...	WAT KAN EN WAT MAG	WAAR MOET DE SCHOOL OP LETTEN?	TOEZICHT
... wil ontheffing of vrijstelling voor Frans en/of Duits in de onderbouw. Waarom? Nóg een extra taal leren kan uitdagend zijn voor nieuwkomers-leerlingen. Daarbij kan de vrijgekomen tijd besteed worden aan bijvoorbeeld extra NT2.	Alle onderwijssoorten: Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen, kunnen ontheffing krijgen voor Frans en/of Duits indien zij in een leerjaar hoger dan het eerste geplaatst zijn. Deze leerlingen hoeven het vak niet te vervangen. Bron: Artikel 2.4 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 en Artikel 2.3 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Mocht de betreffende leerling niet onder bovenstaande definitie voor ontheffing vallen, dan kan gekeken worden of Frans/Duits vervangen kan worden door een ander vak. Onderbouw vmbo-bb: Leerlingen die al vanaf het eerste leerjaar weten de basisberoeps-gerichte leerweg te gaan volgen, hoeven geen Frans of Duits te volgen. In vmbo-bb moeten leerlingen in de profielen Economie, Economie & ondernemen en Horeca bakkerij en recreatie een vervangend vak volgen: Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijkunde, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Bron: Artikel 2.4 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Onderbouw vmbo-kb/gl/tl: In de onderbouw vmbo is één moderne vreemde taal (naast Engels) verplicht: Frans of Duits. Deze taal kan worden vervangen door Spaans, Arabisch of Turks. Bron: Artikel 2.4 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Onderbouw havo en vwo: In de onderbouw havo/vwo zijn (naast Engels) twee moderne vreemde talen verplicht. Frans of Duits kan worden vervangen door Spaans, Italiaans, Arabisch, Russisch, Turks of (in het vwo) Chinese Taal en Cultuur. Bron: Artikel 2.3 Uitvoeringsbesluit WVO 2020	Let op: Indien leerlingen na vmbo-tl naar de havo willen en daar het profiel Cultuur en Maatschappij willen volgen, is een extra moderne vreemde taal naast Engels in het vmbo aanbevolen, omdat in dit profiel een tweede moderne vreemde taal verplicht is.	Voor het gebruikmaken van de hiernaast genoemde ontheffingen of de mogelijkheid tot het vervangen van een vak, is geen toestemming van de Inspectie nodig. Zorg voor een registratie van dergelijke afwijkingen per leerling, zodat de school zich indien nodig kan verantwoorden.
... wil ontheffing of vrijstelling voor Frans en/of Duits in de bovenbouw. Waarom? Nóg een extra taal leren kan uitdagend zijn voor nieuwkomers-leerlingen. Daarbij kan de vrijgekomen tijd besteed worden aan bijvoorbeeld extra NT2.	Alle onderwijssoorten: Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen, kunnen ontheffing krijgen voor Frans en/of Duits indien zij in een leerjaar hoger dan het eerste geplaatst zijn. Deze leerlingen hoeven het vak niet te vervangen. Bron: Artikel 2.4 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 en Artikel 2.3 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Mocht de betreffende leerling niet onder bovenstaande definitie voor ontheffing vallen, dan kan gekeken worden of Frans/Duits vervangen kan worden door een ander vak. Bovenbouw vmbo: Alleen leerlingen die een van de profielen Economie, Economie & ondernemen of Horeca, bakkerij & recreatie kiezen, moeten een moderne vreemde taal (naast Engels) volgen. Frans of Duits mag vervangen worden door Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijkunde, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Bron: Artikel 2.33 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Bovenbouw havo: In de bovenbouw van de havo is een tweede moderne vreemde taal niet verplicht, behalve in profiel Cultuur en Maatschappij. Frans of Duits kan vervangen worden door Spaans, Italiaans, Arabisch, Russisch of Turks. Bij de overige profielen is een tweede moderne vreemde taal niet verplicht. Bovenbouw atheneum: Leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal in het gemeenschappelijk deel vervangen door een ander vak van tenminste 440 studielasturen. Bron: Artikel 2.9 Uitvoeringsbesluit WVO 2020 Bovenbouw gymnasium: In de bovenbouw gymnasium is een klassieke taal verplicht in plaats van een tweede moderne vreemde taal. Er is dan ook geen ontheffing voor Frans of Duits nodig.	Let op: Indien leerlingen na vmbo-tl naar de havo willen en daar het profiel Cultuur en Maatschappij willen volgen, is een extra moderne vreemde taal naast Engels aanbevolen in het vmbo, omdat in dit profiel een tweede moderne vreemde taal verplicht is.	Voor het gebruikmaken van de hiernaast genoemde ontheffingen of de mogelijkheid tot het vervangen van een vak, is geen toestemming van de Inspectie nodig. Zorg voor een registratie van dergelijke afwijkingen per leerling, zodat de school zich indien nodig kan verantwoorden.
... wil minder lesuren of juist meer lesuren in één of meerdere vakken. Waarom? Om leerlingen extra ondersteuning te kunnen bieden, bijvoorbeeld extra NT2 lessen of pre-teaching is ruimte in het rooster handig voor de leerling.	Er wordt niet landelijk voorgeschreven hoeveel lesuren leerlingen per vak/leergebied moeten volgen. Het staat scholen dus vrij om wat betreft het aantal uren van het reguliere rooster af te wijken om ruimte te creëren om bijvoorbeeld nieuwkomersleerlingen extra NT2-lessen of andere ondersteuning aan te bieden. De urennormen in het voortgezet onderwijs gelden niet per leerjaar en per leerling, maar per opleiding. Elke leerling moet een programma kunnen volgen van: • vmbo: 3700 uur; • havo: 4700 uur; • vwo: 5700 uur. Bron: Artikel 2.38 Wet voortgezet onderwijs 2020	Iedere leerling kan een programma volgen dat aan de wettelijke urennormen voldoet. Voor iedere leerling mogen scholen ook van de normen afwijken. Dit gebeurt alleen als dat in het belang van de leerling is.	De school mag in het belang van de individuele leerlingen in sommige gevallen afwijken van de verplichte onderwijstijd. Dit is wel aan regels gebonden. Wanneer leerlingen in totaal minder onderwijs volgen moet een afwijking onderwijstijd aangevraagd worden. Het afwijken van de verplichte onderwijstijd is een mogelijkheid om extra ondersteuning aan de leerling te bieden. Zo kan de school er optimaal aan werken dat de leerling ondanks de lichamelijke en/of psychische problemen de onderwijsdoelen en de vooraf bepaalde uitstroombestemming behaalt. Als de leerling per saldo op hetzelfde aantal (of meer) uren uitkomt, is dit niet nodig. Het is goed om de afwijking van onderwijstijd te registreren, zodat de school zich indien nodig kan verantwoorden.
... wil dat de toetsen en/of f schoolexamen-toetsen op een andere manier – bijvoorbeeld mondeling – worden afgenomen	De school bepaalt de wijze van afname van schooleigen toetsen en schoolexamens. In het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) legt de school de keuzes betreffende inhoud en vorm vast. Eenmaal vastgelegde schoolexamentoetsen en -opdrachten moeten gedaan worden. De school kan in het PTA variatie in toetsvorm hebben opgenomen zolang er niet aan de inhoudelijke eisen wordt getornd.	Het PTA is een wettelijk verplicht document en wordt telkens voor een jaar vastgesteld. Het PTA staat beschreven wat de school-examens inhouden en op welke wijze de schoolexamens worden afgenomen. Bron: Artikel 2.60a Wet voortgezet	Het examenreglement en het PTA worden door de directeur voor 1 oktober toegezonden aan de Inspectie en verstrekt aan de leerlingen.

MAATWERK VOOR NIEUWKOMERS-LEERLINGEN WAT KAN EN WAT MAG?

De wet geeft ruimte om maatwerk te bieden aan nieuwkomersleerlingen. Bijvoorbeeld op het gebied van taal- en sociale ontwikkeling, talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten. De VO-raad heeft een **handig overzicht** ontwikkeld van wat er wel en niet mag (en kan) met maatwerk in het voortgezet onderwijs. Deze heeft betrekking op alle leerlingen en is dus ook geschikt voor nieuwkomers-leerlingen. Denk hierbij aan het gespreid examen doen of het volgen van vakken op verschillende onderwijssoorten. Hieronder vind je aanvullingen op dat overzicht met maatwerkmogelijkheden die gericht zijn op nieuwkomersleerlingen in het regulier vo.

De tabel links is een selectie uit het volledige **overzicht**, die zowel voor nieuwkomers, maar ook voor andere leerlingen in het voortgezet onderwijs gebruikt kan worden.

⚠ Check voor gebruik op onze website of dit de meeste recente versie van de tabel is!

OVERZICHT WELKE MOGELIJKHEDEN ZIJN ER VOOR MAATWERK?

Met maatwerk kan je meer ruimte aan talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten van leerlingen geven: laat álle leerlingen presteren in eigen tempo en naar eigen kunnen, van praktijkonderwijs tot vwo. Welke mogelijkheden zijn er om leerlingen maatwerk aan te bieden?

De tabel rechts is een selectie uit het volledige **overzicht**, die zowel voor nieuwkomers, maar ook voor andere leerlingen in het voortgezet onderwijs gebruikt kan worden.

⚠ Check voor gebruik op onze website of dit de meeste recente versie van de tabel is!

Onderwijsrichting

Eigen onderwijs-richting ↓	BB	KB	GL	TL	HAVO	VWO
BB	.					
KB		.				
GL			.			
TL				.		
HAVO					.	
VWO						.

Wel op cijferlijst en diploma

Niet op cijferlijst en diploma

* Bekijk ook het Onderzoekskader 2021 van de onderwijsinspectie

DE LEERLING ...	WAT MAG EN WAT KAN?
... wil een of meerdere vakken op een hoger niveau* volgen en afsluiten	Leerlingen kunnen alle vakken min één op een hoger niveau volgen en afsluiten. Indien één of meerdere vakken op een hoger niveau is/zijn afgesloten, wordt dit vanaf schooljaar 2017-2018 op diploma’s eindexamen vermeld door middel van een aanvulling op de titel ‘met vak(ken) op een hoger niveau’ en vermelding van het aantal vakken. De specifieke vakken die het betreft staan op de cijferlijst. Voor diploma’s staatsexamen geldt dit vanaf 1 september 2018. Als de leerling na het afronden van het eindexamen doorstroomt naar het hogere niveau, krijgt hij/zij vrijstelling voor de vakken die al op dat niveau zijn afgerond. Bron: Staatscourant 2017 nr. 53354
... wil gebruikmaken van de terugvaloptie	Vanaf het schooljaar 2017-2018 kan de leerling die in een vak eindexamen heeft afgelegd op een hoger niveau, alsnog eindexamen in dat vak afleggen op het niveau van de school-soort of leerweg waarvoor de leerling is ingeschreven, ongeacht het behaalde resultaat. Deze mogelijkheid wordt niet als herkansing gezien. Zie: Uitvoeringsbesluit Wet voortgezet onderwijs 2020 artikel 3.37
... wil een of meerdere vakken op een lager niveau volgen	Leerlingen kunnen extra vakken volgen op een lager niveau, bijvoorbeeld een praktijk- of beroepsgericht vak van het vmbo. Deze vakken tellen niet mee in de uitslagbepaling. Het behaalde cijfer wordt niet op de cijferlijst vermeld, maar kan wel een plek krijgen in het plusdocument van de leerling.
... wil een of meerdere extra vakken volgen	Leerlingen kunnen examen doen in extra vakken bovenop hun minimale vakkenpakket. Het eindcijfer voor extra vakken wordt op dezelfde manier berekend als voor de andere examenvakken. Deze extra vakken tellen mee om de uitslag van het examen te bepalen, met de restrictie dat het er nooit toe kan leiden dat een leerling op de extra vakken zakt. In dat geval telt het extra vak niet mee bij de uitslagbepaling. Als dit het geval is, wordt het extra vak wel op de cijferlijst vermeld, tenzij de leerling/kandidaat daar bezwaar tegen maakt. Zie: Uitvoeringsbesluit Wet voortgezet onderwijs 2020 artikel 3.40
... wil in minder vakken examen doen OF ... wil langzamer door het examen-programma	Het is niet mogelijk om minder vakken te volgen dan het minimum aantal vakken per opleiding. Het is in bijzondere omstandigheden (zoals ziekte) mogelijk om gespreid examen te doen. Gespreid examen houdt in dat de kandidaat het centraal en/of schoolexamen voor een deel van de vakken in het ene schooljaar en voor het andere deel in het daarop volgende schooljaar aflegt. Het eindexamen in een vak wordt of in het eerste of in het tweede van deze schooljaren afgesloten. Het volledige gespreid examen omvat dus twee opeenvol
... wil vakken eerder afronden	Leerlingen kunnen alle vakken min één versneld volgen. De leerling kan in dat vak eerder examen doen. Versneld examen doen kan vanaf: • 4 vwo • 3 havo • 2 vmbo Scholen die meedoen aan de regeling Versneld en/of verrijkt vwo krijgen de ruimte om lesstof uit de bovenbouw aan te bieden in de onderbouw en daarmee het vwo-programma voor die groep leerlingen te comprimeren tot vijf jaar. Of een school versneld vwo aanbiedt, beslist de school. Zij doet dat in overleg met de medezeggenschapsraad (MR) van de school.
... wil waardering voor de prestaties	Haalt een leerling in het voortgezet onderwijs voor zijn eind-examen gemiddeld een 8 of hoar? Dan krijat hii sinds het

WAAR MOET DE SCHOOL OP LETTEN?	TOEZICHT**
Wanneer vakken op een hoger niveau worden aangeboden, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting aangepast te worden. Iedere leerling moet zijn voorzien van een PTA waarin zijn/haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de ‘normale gang van zaken’ van het PTA moeten worden besproken met de betrokken docenten, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling examen op een hoger niveau doet in een of meer vakken. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examen doen, zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Om de onderwijsresultaten van een school te beoordelen, kijkt de inspecteur naar het gemiddelde van alle behaalde examencijfers per vak per afdeling. Dit vormt de basis voor het inspectieoordeel over de leerresultaten. Dit oordeel kan alleen gegeven worden na onderzoek door een inspecteur. Soms vormen de gegevens die de inspecteur hanteert voor het oordeel over de onderwijsresultaten, niet het volledige verhaal. Afhankelijk van de situatie kan een inspecteur afwijken van de rekenkundige score op de onderwijsresultaten. Zo kan de inspecteur meewegen dat er leerlingen zijn die voor één of meer vakken examen hebben gedaan op een hoger niveau. Zie: Hoe weegt de inspectie examens op een hoger niveau?
Het PTA regelt per vak wat er gebeurt met het school-examencijfer als de leerling gebruik maakt van de terugval-optie bij het examen in een vak op een hoger niveau. Het uitgangspunt is dat het schoolexamencijfer blijft staan. Wanneer blijkt dat er een grote discrepantie is tussen het schoolexamenprogramma op het hogere niveau en het geëigende niveau, is het aan de school om vóóraf te bepalen hoe zij deze discrepantie willen wegwerken. Dit dient de school in het PTA aan te geven.	Eventuele discrepanties tussen de schoolexamenprogramma’s op de verschillende niveaus worden bij voorkeur afgedekt voordat het centrale examen in het eerste tijdvak plaatsvindt. Zo kan de school ook op het eigen niveau een school-examencijfer genereren door de diverse onderdelen opnieuw te beoordelen volgens het PTA op het eigen niveau. Alleen dan kan het cijfer van het schoolexamen na het eerste tijdvak in het kader van de terugvaloptie worden veranderd. Hiervoor moet de inspectie toestemming verlenen. Het is in alle gevallen niet de bedoeling dat het schoolexamencijfer op het hogere niveau zonder meer wordt omgerekend naar het geëigende niveau.
Het vak dient heel nadrukkelijk ‘bovenop’ het reguliere programma te worden gevolgd, en niet ‘in plaats van’ een ander vak. Examen doen in een vak op lager niveau is mogelijk, maar dit is geen officieel examen. Het is niet de bedoeling dat de kandidaat in de officiële examenzaal aanschuift en ook worden deze examens niet meegestuurd bij de tweede correctie.	
De aanlevering van de schoolexamencijfers verloopt via DUO (BRON). De school levert alleen de vastgestelde schoolexamencijfers aan van die vakken die zijn afgerond of waarin de kandidaat ook eindexamen in dat schooljaar zal afleggen. In BRON wordt tevens aangevinkt dat er sprake is van een gespreid examen.	Het bevoegd gezag moet de inspectie informeren alvorens een gespreid examen toe te staan. Dit houdt in dat er vooraf overleg dient te zijn met de inspectie, maar dat het bevoegd gezag de beslissing neemt. Het bevoegd gezag neemt het besluit tot gespreid examen in ieder geval voor aanvang van het eerste tijdvak van het eerste schooljaar van het gespreid examen.
Wanneer een leerling versnelt, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting gewijzigd te worden. Iedere leerling moet zijn voorzien van een PTA waarin zijn/haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de ‘normale gang van zaken’ van het PTA moeten worden besproken met de betrokken docenten, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling eerder examen zal doen. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examen doen zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Hoe tellen de cijfers van leerlingen die versneld examen doen mee bij de indicator Examencijfers? Dit betreft leerlingen die er zelf voor kiezen om eerder dan in het laatste jaar voor één of meer vakken examen te doen. Daarnaast zijn er leerlingen die versneld vwo doen. Dat zijn leerlingen die het vwo in 5 in plaats van in 6 jaar doen. Voor al deze leerlingen geldt dat alleen de cijfers van de vakken meetellen die in het jaar zijn geëxamineerd waarin ook de uitslag (geslaagd/gezakt) is vastgesteld. Als een school leerlingen versneld examen laat doen, kan de inspecteur daarmee rekening houden bij het bepalen van het resultatenoordeel van de school. Zie ook hierboven bij Toezicht: een of meerdere vakken op een hoger niveau volgen en afsluiten. Zie: Hoe tellen de cijfers van leerlingen die versneld examen doen mee bij de indicator examencijfers?
Een school bepaalt wat de vorm en de inhoud van het plusdocument is, waarbij aandacht kan worden besteed aan	

VO-raad

Aidadreef 4
3561 GE Utrecht

Contact

info@vo-raad.nl

© 2026 VO-raad, Utrecht